

Joanna Lubierska

Współzałożycielka Wielkopolskiego Towarzystwa Genealogicznego „Gniazdo” (2006) oraz stowarzyszenia „Polscy Profesjonalni Genealodzy” (2019), właścicielka firmy genealogicznej „ORIGO”. Zawodowo zajmuje się poszukiwaniami genealogicznymi (dla osób prywatnych) oraz spadkowymi (dla kancelarii prawnych i sądów), prowadzi wykłady z zakresu genealogii dla studentów UAM w Poznaniu i studentów studiów podyplomowych na UKSW w Warszawie, a także prelekcje dla słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku. Autorka ponad czterdziestu publikacji w czasopismach popularnonaukowych i rocznikach genealogicznych dotyczących źródeł w genealogii. Interesuje się historią przedwojennego Poznania i Wielkopolski, architekturą wiejską i obronną oraz szlachtą wielkopolską.

Jakub Wojtczak

Regionalista i historyk, pracownik Wydziału Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie zajmuje się parametryzacją i promocją. Członek Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział w Poznaniu, Polsko-czeskiego Towarzystwa Naukowego oraz Wielkopolskiego Towarzystwa Genealogicznego „Gniazdo”. Sekretarz redakcji czasopisma naukowego „Historia Slavorum Occidentis”, a także redaktor Rocznika wydawanego przez WTG „Gniazdo”. Autor publikacji w czasopismach naukowych i popularnonaukowych dotyczących genealogii, historii Wielkopolski, związków małżeńskich dynastów środkowoeuropejskich. Interesuje się historią Kalisza oraz regionu kaliskiego, genealogią dynastyczną, historią i kulturą Czech.

GENEALOGIA A KULTURA MASOWA. WĄTKI GENEALOGICZNE W LITERATURZE POLSKIEJ I ZAGRANICZNEJ

Osobom postronnym praca „rodzinnego detektywa” nie powinna kojarzyć się tylko z siedzeniem w zakurzonych archiwach i wyszukiwaniem metryk. Nie zdajemy sobie sprawy, jak mocno genealogia jest zakorzeniona we współczesnej kulturze masowej, jak istniejące zależności rodzinne mogą stać się (i często stają się) kanwą do budowania wielowątkowej narracji, opowiedzenia fascynującej historii rodów (zarówno legendarnych, jak i rzeczywistych), czy przedstawienia powikłanych rodzinnych tajemnic. Niedoceniana pod tym względem genealogia wielokrotnie bywała przedmiotem zainteresowania pisarzy i scenarzystów, a nie tylko historyków i archiwistów. To między innymi od kreatywności i sposobu przedstawienia

subiektywnych wyobrażeń tych pierwszych, zależała popularność danej książki czy filmu. Przykłady wykorzystania powiązań genealogicznych znajdziemy zarówno w literaturze, jak i w kinematografii.

W niniejszym artykule nie będziemy prezentować biogramów pisarzy – nie to jest jego celem. Skupiliśmy się na krótkim omówieniu wybranych pozycji książkowych z zakresu klasyki, konkretniej beletrystki i fantasy (ten ostatni gatunek bazuje głównie na dawnych legendach i sagach). W przypadku niektórych pozycji umieściliśmy fragment recenzji lub informacji od wydawcy. Przedstawiliśmy publikacje głośne, znane szerszej publiczności i uznawane za klasykę gatunku, jak i cieszące się mniejszą popularnością, zaliczane do lżejszego repertuaru. W ramach tych dwóch rodzajów czytelnik będzie miał do czynienia albo z kilkupokoleniowymi sagami, albo z narracją w obrębie jednego pokolenia, ale z licznymi odniesieniami do przeszłości. Warto tu jeszcze zaznaczyć, że niektóre z tych historii doczekały się udanych, niejednokrotnie obsypanych nagrodami ekranizacji.

Zaprezentowana przez nas lista jest subiektywna i niekompletna – prosimy traktować ją jako punkt wyjścia do dalszych poszukiwań książek o podobnej tematyce.

Literatura obcojęzyczna

Dla fanów fantastyki jednym z najważniejszych pisarzy tego nurtu był John Ronald Reuel Tolkien¹. Trylogia „Władca Pierścieni” (I: „Drużyna Pierścienia”, II: „Dwie wieże”, III: „Powrót króla”), czy „Hobbit” są jednymi z najczęściej czytanych książek fantastycznych. Ich wspólnym mianownikiem jest tzw. legendarium Tolkiena, czyli fikcyjne uniwersum stworzone przez autora, przedstawione w dziełach o Śródziemiu (Ardzie), m.in. we „Władcy Pierścieni”, „Hobbicie” oraz „Silmarillionie”, w którym Tolkien wykorzystał swoją wiedzę o wierzeniach Anglosasów, wykazał się też znajomością staroskandynawskich legend i sag, jak np. „Edda starsza”².

---

1 John Ronald Reul Tolkien (1892–1973), brytyjski pisarz, profesor filologii klasycznej i literatury staroangielskiej na Uniwersytecie Oxfordzkim. Twórca mitycznego świata Śródziemia, w którym rozgrywa się akcja jego najważniejszych dzieł. Dzięki swojej twórczości spopularyzował literaturę fantasy.

2 „Edda starsza” zwana również „Eddą poetycką” – najstarszy zabytek piśmiennictwa islandzkiego, datowany na IX w. Składa się z 29 pieśni poświęconych bogom (10) oraz

„Silmarillion” nie jest tak popularnym utworem jak „Hobbit” czy „Władca Pierścieni”, dlatego tym bardziej warto zwrócić na niego uwagę. Książka ta to swoista biblia elficka, w której autor opowiada o stworzeniu świata i o istotach go zamieszkujących: elfach, krasnoludach, ludziach, czarodziejach oraz tych, którzy stoją po „złej stronie”. Nie brak w niej wyjaśnień dotyczących koligacji rodzinnych, ponieważ Tolkien objaśnia, kto jest czyim ojcem, dziadkiem, prawnukiem. To od „Silmarilliona” autor zaczął tworzyć wspomniane legendarium, którego pisanie zajęło mu całe życie. Pierwsze wersje opowieści wchodzących w jego skład powstały w roku 1917 i były rozwijane z przerwami na „Hobbita” i „Władcę Pierścieni” aż do śmierci pisarza w roku 1973. Książka została ukończona i wydana cztery lata po śmierci autora przez jego syna Christophera³. Przed śmiercią autor chciał jeszcze przeredagować dzieło, ale nie zdążył.

Genealogia przebłyskuje w każdej książce jego autorstwa. Spójrzmy na jedną z ważniejszych postaci wykreowanych przez Tolkiena: pojawiający się we wszystkich trzech częściach trylogii „Władca Pierścieni” Aragorn⁴ – jeden z wielu bohaterów sagi – jest zawsze przedstawiany jako „Aragorn, syn Arathorna”. Tolkien stworzył całe drzewo genealogiczne jego rodziny, szczegółowo przedstawiając jego pochodzenie. Pochodzący z królewskiego rodu Aragorn był trzydziestym dziewiątym w linii prostej potomkiem Isildura, syna Elendila, założycieli dynastii królów Gondoru i Arnoru. Imię odziedziczył po swoim odległym protoplaście, Aragornie I. Podobne wywody przodków można spotkać u elfów czy krasnoludów: słynny krasnolud Gimli i elf Legolas także mają swoje drzewa genealogiczne. Świadomość rodzinnych powiązań jest w tolkienowskim świecie niczym współczesny dowód osobisty, a opowiedzenie o swoim pochodzeniu jest równoznaczne z potwierdzeniem swojej tożsamości. Kwestie genealogiczne, choć w mniejszym stopniu, pojawiają się w wątkach dotyczących

---

bohaterom i wojownikom (19). Ten anonimowy cykl stanowi bardzo cenne źródło wiedzy o dawnych skandynawskich zwyczajach i wierzeniach.

3 Christopher Tolkien (1924–2020), brytyjski wykładowca akademicki, syn J.R.R. Tolkiena. Po śmierci swojego ojca został redaktorem jego dzieł wydanych pośmiertnie.

4 Aragorn, syn Arathorna – jedna z głównych postaci w trylogii „Władca Pierścieni”. Potomek królewskiego rodu, Strażnik Północy, w jego żyłach płynęła krew ludzi, elfów i Majarów, przez co żył znacznie dłużej.

bohaterów nie pochodzących z rodów panujących, jak np. hobbitów pilnujących słynnego, tytułowego pierścienia.

„Władca Pierścieni” oraz „Hobbit” doczekały się ekranizacji. Reżyserem wszystkich filmów był Peter Jackson, nowozelandzki reżyser, scenarzysta i producent filmowy. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż trzecia część „Władcy Pierścieni” nosząca, podobnie jak książka, tytuł „Powrót Króla” doczekała się aż 11 statuetek Amerykańskiej Akademii Filmowej (nagrody są bardziej znane pod nazwą „Oscary”), w tym za najlepszy film w 2003 roku.

Pozostając w tematyce genealogii w fantastyce, warto przywołać inną, równie znaną serię, której pomysłodawczynią jest J.K. Rowling⁵. Siedmiotomowa saga (I: „Harry Potter i Kamień Filozoficzny”, II: „Harry Potter i Komnata Tajemnic”, III: „Harry Potter i więzień Azkabanu”, IV: „Harry Potter i Czara Ognia”, V: „Harry Potter i Zakon Feniksa”, VI: „Harry Potter i Księżę Półkrwi”, VII: „Harry Potter i Insygnia Śmierci”) powstawała w latach 1997–2007. Autorka stworzyła opowieść dla młodzieży, której główną postacią jest nastoletni czarodziej Harry Potter⁶ wychowywany przez dalszą rodzinę pozbawioną magicznych właściwości. Cykl przedstawia społeczność czarodziejów istniejącą równolegle do świata niemagicznego oraz fantastyczne stworzenia obdarzone nadprzyrodzonymi umiejętnościami. Głównymi bohaterami są tytułowy bohater Harry Potter oraz jego przyjaciele: Ron Weasley i Hermiona Granger⁷, uczniowie Szkoły Magii i Czarodziejstwa w Hogwarcie. Najważniejszym wątkiem powieści jest walka czarodziejów, w szczególności Harry’ego z Lordem Voldemortem⁸, dążącym

5 J.K. Rowling (ur. 1965), właśc. Joanne Murray, brytyjska pisarka, scenarzystka, producentka telewizyjna i filmowa. Autorka serii powieści fantasy „Harry Potter”, której sprzedaż na całym świecie przekroczyła już 500 milionów egzemplarzy.

6 Harry Potter – fikcyjna postać, główny bohater serii książek i filmów fantastycznych autorstwa J.K. Rowling. Czarodziej wychowany w rodzinie nieczarodziejów (mugolów). W wieku 10 lat dowiedział się o swoim pochodzeniu oraz magicznych zdolnościach, uczeń Szkoły Magii i Czarodziejstwa w Hogwarcie, w której głównie rozgrywa się akcja powieści.

7 Ron Weasley i Hermiona Granger – fikcyjne postacie z serii książek i filmów o Harrym Potterze. Przyjaciele głównego bohatera, wraz z nim biorą udział w walce ze wszystkimi czarodziejami, którzy stanęli po stronie Lorda Voldemorta.

8 Lord Voldemort (Tom Marvolo „Lord Voldemort” Riddle) – fikcyjna postać z serii powieści J.K. Rowling o Harrym Potterze. Jeden z głównych bohaterów, czarodziej stojący na czele tzw. „śmierciożerców” nazywany „Czarnym Panem”. Od najmłodszych lat cechowała go skłonność do okrucieństwa, pragnienie potęgi i przejęcia kontroli nad światem.

do zyskania nieśmiertelności i przejęcia władzy w świecie magii. Cała seria jest naszpikowana genealogią, a autorka nie raz udzielała wywiadów, w których dodawała kolejne informacje o rodzinie któregoś z bohaterów. Oprócz głównego bohatera poznajemy historię rodzinną wielu innych osób bardziej lub mniej związanych z głównym bohaterem, jak np. dyrektora szkoły Albusa Dumbledora, półolbrzyma Hagrida, Lorda Voldemorta czy ojca chrzestnego Harry'ego – Syriusza Blacka. I właśnie powiązania rodzinne tego ostatniego są najmocniej zaakcentowane w książce i w filmie. W jednej ze scen ukazane zostaje drzewo genealogiczne rodziny Blacków, które (jak wiele przedmiotów w świecie czarodziejów) jest magiczne. Każdy kolejny potomek jest automatycznie na nim umieszczany lub – jeśli jest niegodny – z niego usuwany. Znana ze swego oddania Voldemortowi i śmierciożercom⁹ rodzina Blacków wśród czarodziejów słynie ze swojej lojalności i uwielbienia dla wszystkiego co złe. Kiedy więc któryś z przedstawicieli rodziny złamie tę tradycję, zostaje usunięty z drzewa. Dla wszystkich bohaterów serii ich pochodzenie i pokrewieństwa są niezwykle ważne.

Historia o Harrym Potterze została wyprodukowana przez wytwórnię Warner Bros w latach 2001–2011. Cykl stanowi adaptację serii siedmiu powieści w ośmiu częściach (siódma książka została zekranizowana jako dwa osobne filmy). W główne role wcielili się Daniel Radcliffe, Rupert Grint i Emma Watson, co przyniosło im ogromną sławę.

Nie tylko fantastyka jest pełna genealogii. Inne gatunki literackie także mogą się pochwalić rozbudowanymi wątkami genealogicznymi. Zmarły w 2014 roku kolumbijski powieściopisarz Gabriel García Márquez¹⁰ był jednym z najwybitniejszych twórców tzw. realizmu magicznego, w roku 1982 uhonorowano go literacką Nagrodą Nobla. Jego najważniejsze dzieło – „Sto lat samotności” – zaliczane jest do arcydzieł literatury iberoamerykańskiej i światowej, a przy tym uznawane za drugą po „Don Kichocie” najważ-

---

9 Śmierciożercy (ang. Death Eaters) – fikcyjne postaci z serii powieści J.K. Rowling o Harrym Potterze. Byli nimi zaufani Lorda Voldemorta, przeważnie czarodzieje czystej krwi, pochodzący z rodów o długiej tradycji. Wykonując polecenia Voldemorta, przyczynili się do cierpień i śmierci wielu ludzi oraz czarodziejów.

10 Gabriel García Márquez (1927–2014), kolumbijski pisarz, dziennikarz i działacz społeczny, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie literatury w 1982 roku, jeden z najwybitniejszych pisarzy iberoamerykańskich.

niejszą książkę z kręgu kulturowego języka hiszpańskiego. Jest to historia sześciu pokoleń rodziny Buendiów żyjących w fikcyjnej miejscowości Macondo. Osadę zakłada kilka rodzin, na których czele stoją Jose Arcadio Buendia i Urszula Iguaran, małżeństwo kuzynów. Para pobrała się wbrew swoim złym przeczuciom i przekazywanej w rodzinie opowieści, wedle której ich potomkowie mogą urodzić się ze świńskim ogonem. Małżonkowie mają troje dzieci, które wspólnie wychowują do momentu, kiedy Jose Arcadio umiera. Po jego śmierci Urszula przez ponad sto lat troszczy się o rodzinę i dom. Osada, którą założyła z mężem, powoli się rozrasta, na świat przychodzą kolejne pokolenia rodziny Buendiów, których przygody stanowią fabułę powieści. Kiedy spojrzymy na drzewo genealogiczne rodziny, zobaczymy, że nie brak w nim i kazirodczych związków. W opisie wydawniczym możemy przeczytać

Miała to być pierwsza powieść Gabriela Garcíi Marqueza. Dzięki swym dziadkom znał od dziecka historię Macondo i dzieje rodziny Buendía, prześladowanej fatum kazirodztwa. Świat, w którym rzeczy nadzwyczajne miały wymiar szarej codzienności, zwyczajność zaś przyjmowana była jak zjawisko nadprzyrodzone; świat bez czasu, gdzie wiele rzeczy nie miało jeszcze nazw, był też jego światem. Potrzebował aż dwudziestu lat, by wreszcie spisać te rodzinne opowieści z całym dobrodziejstwem i przekleństwem odniesień biblijnych, baśniowych, literackich, politycznych; uświadomił nam, że „plemiona skazane na sto lat samotności nie mają już drugiej szansy na ziemi”¹¹.

Na stronach wirtualnych księgarń nie brakuje zarówno pobieżnych ocen czytelników, jak i bardziej ambitnych recenzji wspomnianej publikacji. Przykładem tej drugiej grupy niech będzie poniższa dogłębna analiza „Stu lat samotności”

Parafrazując pewne znane powiedzenie – w rodzinie nic nie ginie, tylko zmienia właściciela. To wyrażenie zdaje się idealnym punktem wyjścia, gdy mowa o najsłynniejszej powieści kolumbijskiego noblisty – Gabriela Garcii Marqueza. Opowieści o wieku pewnej miejsciny, a przede wszystkim rodziny ją zapoczątkowującej – rodziny Buendiów, których pokolenia śledzimy na przełomie lat i towarzyszących im przemian w bliższym i dalszym otoczeniu.

---

11 Wydawca opisuje: <https://www.znak.com.pl/ksiazka/sto-lat-samotnosci-marquez-gabriel-garcia-162092>.

Przed lekturą zastanawiałem się, jak to możliwe opisać sto lat życia i nie stracić przy tym rachuby. Szczególnie, że wielu członków wspomnianej rodziny ma tożsame imiona, choć cechy są jak najbardziej przerzedzone. Każdy zdaje się być tu mieszanką genów, których wspólnym mianownikiem jest tytułowa samotność. Swoisty stygmat wynikający być może z kazirodczych zapędów, które zapoczątkowały tę generację pełną miłości i cierpienia. Zresztą nie tylko powiązanie personaliów to problem, samo utrzymanie płynności podczas zmian wynikających z wojny, czy postępu technologicznego, to duże wyzwanie. Jednak nie dla Marqueza. Panowanie nad tym ogromnym przedsięwzięciem zdaje się być dla niego czymś zupełnie naturalnym. Przepływanie z jednej perspektywy do drugiej przebiega wręcz niezauważalnie, a budowanie nastroju i klimatu miejsciny wydaje się swobodnie z tego wszystkiego wynikać.

Zarówno ród Buendiów, jak i zamieszkane przez nich Macando, to prawdziwe kalejdoskopy i zamknięte koła zarazem. Polityka, nauka, konflikty – każda z tych odnóg ma tu swój czas i miejsce. Wprawia w ruch mechanizmy i sytuację, których możemy się domyślać, ale w rezultacie okazuje się, że jesteśmy w błędzie. Autor wprost uwielbia igrać sobie z czytelnikiem, jednak nie robi tego w sposób przykry. To zwyczajnie potrzebne, by pokazać, jak egzystencja uwielbia kpić sobie z naszych planów, a niemożliwe staje się nagle czymś powszednim¹².

Jednym z ciekawszych przykładów wplecenia wątków genealogicznych i zbudowania wokół nich fabuły jest nagrodzona Pulitzerem książka amerykańskiego pisarza Alexa Haley'a¹³ zatytułowana „Korzenie”. Jako młody chłopiec Alex przysłuchiwał się rodzinnym opowieściom snutym przez dziadków. Jego przodkiem był Afrykańczyk Kunta Kinte, przewieziony z innymi Gambijczykami do Stanów Zjednoczonych i sprzedany do niewolniczej pracy. Autor postanowił dowiedzieć się czegoś więcej o swoich protoplastach, a swoje ustalenia zawarł we wspomnianej książce będącej swoim siedmiopokoleniowym drzewem genealogicznym Haley'a. Na jej

---

12 P. Rzemyszkiewicz, *Rodzina kołem się toczy*, źródło: <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/4628118/sto-lat-samotnosci> (dostęp: 7.03.2021).

13 Alex Haley (1921–1992), właśc. Alexander Murray Palmer Haley, amerykański pisarz, laureat Nagrody Pulitzera, autor książki „Korzenie”, która jest nie tylko historią jego rodziny, ale ukazuje znaczenie pracy niewolników zwożonych z kontynentu afrykańskiego do budowy potęgi gospodarczej Stanów Zjednoczonych Ameryki.

podstawie nakręcono i wyemitowano w 1977 r. serial telewizyjny „Korzenie”, zaś sam Kunta Kinte, przodek pisarza, stał się jedną z bardzo znanych postaci amerykańskiej historii.

Liczący osiem odcinków serial wyprodukowany przez Warner Bros był wielokrotnie nominowany i nagradzany, m.in.: 9 nagrodami Emmy i 1 nagrodą Złoty Glob. Ocenia się, że serial zgromadził trzecią co do wielkości widownię w historii amerykańskiej telewizji.

„Kapelusz cały w czereśniach” to ostatnia, wydana pośmiertnie, książka znakomitej włoskiej publicystki Oriany Fallaci¹⁴. Praca nad tą wielopokoleniową sagą i jednocześnie autobiografią zajęła pisarce 10 lat. Poszukiwania w archiwach, księgach metrykalnych, spisach katastralnych, wszelkiego rodzaju rejestrach oraz drobiazgowo lektury z historii wielu dziedzin pozwoliły jej stworzyć powieść, która daje się czytać także jako porywająca historia mody, obyczajów, medycyny, sztuki, kuchni, a nawet rolnictwa i botaniki kilku epok.

Ta historia bierze swój początek w malutkiej wiosce Panzano, położonej na malowniczych wzgórzach nieopodal Florencji. AD 1773 Carlo Fallaci, dwudziestoletni syn najemnego rolnika szykuje się do wyruszenia do Wirginii, by tam sadzić oliwki i winorośl. Pomysł nie byle kogo, bo samego Thomasa Jeffersona. Przekorny los jednak zechce inaczej i Carlo zostanie w domu, a dzięki temu historia potoczy się, jak się potoczyła: Caterina, rogata dusza, pewnego dnia założy kapelusz pełen czereśni i poślubi tego, kto nauczy ją czytać i pisać; żeglarz Francesco dostanie się do islamskiej niewoli; Stanisław zginie w powstaniu krakowskim w 1846 roku; Antonio nie zostanie księdzem gdyż zakocha się w Anastasii, lecz ostatecznie poślubi jej córkę; rzeźbiarz Giobatta weźmie udział w krwawych bitwach pod Curatone i pod Montanarą nieprawa córka hiszpańskiego granda w straszliwym sztormie straci aż czterech synów, a młodziutka baletnica po urodzeniu nieślubnego dziecka ucieknie z Włoch i w San Francisco poprowadzi dom publiczny... I dzięki wszystkim tym splotom okoliczności pewnego dnia na

---

14 Oriana Fallaci (1929–2006), włoska dziennikarka i pisarka, jedna z najbardziej znanych dziennikarek XX wieku. Działała m.in. jako korespondentka wojenna w Wietnamie i na Bliskim Wschodzie. Przeprowadziła wywiady m.in. z Arielem Szaronem (premierem Izraela), Mohammadem Rezą Pahlawim (ostatnim szachem Iranu), Willym Brandtem (kanclerzem RFN), Jasirem Arafatem (palestyńskim politykiem i przywódcą), Hajle Sellasje I (ostatnim cesarzem Etiopii) i Lechem Wałęsą.

świat przyjdzie Oriana Fallaci. Lecz zanim to się stanie, na ponad dziewięćdziesiąt stronach tej powieści z zapartych tchem śledzić będziemy niesamowite i burzliwe dzieje jej przodków oraz równie burzliwą historię Włoch czasów Napoleona, Garibaldiego, Wiktora Emanuela II¹⁵.

Uznany za jednego z najwybitniejszych pisarzy w dziejach literatury niemieckojęzycznej Thomas Mann¹⁶ stworzył sagę rodzinną, której nie można pominąć, pisząc o genealogii w literaturze. Powieść „Buddenbrookowie. Dzieje upadku rodziny” opublikowana została w 1901 r. Jest obrazem niemieckiego społeczeństwa mieszczańskiego, a jej akcja rozgrywa się w latach 1835–1877, w dramatycznym dla historii Niemiec okresie, który naznaczyły Wiosna Ludów, wojna prusko-austriacka, powstanie Związku Północnoniemieckiego, a później Cesarstwa Niemieckiego. Głównym motywem przewodnim powieści jest rodzina tytułowych Buddenbrooków. Na początku utworu poznajemy protoplastów rodu – Jana i Antoninę, a w miarę rozwoju akcji dołączają kolejne pokolenia. Wraz z nimi czytelnik odkrywa zawilości rodzinne i wkracza w istniejące relacje między poszczególnymi członkami.

Jeden ze skandynawskich bohaterów, Tengel Zły, aby otrzymać nieśmiertelność, zawarł pakt z diabłem, rzucając jednocześnie przekleństwo na swoją rodzinę. W ramach owego paktu w każdym pokoleniu rodziny Tengela musi narodzić się jedna osoba „naznaczona”, służąca złu. Licząca 47 części „Saga o Ludziach Lodu” autorstwa Margit Sandemo¹⁷ toczy się w krajach skandynawskich i obejmuje okres od XVI do XX w. Tytułowi „Ludzie Lodu”, oskarżani o czary i potrafiący nawiązywać kontakty z istotami nadprzyrodzonymi, byli traktowani przez społeczeństwo z dystansem. „Saga o Ludziach Lodu” zaliczana jest do literatury fantastycznej. Mimo że akcja budowana jest na tle historycznym, nie zawsze wydarzenia w książce odpowiadają rzeczywistości.

---

15 Opis wydawniczy: <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/145413/kapelusz-caly-w-czeresniach> (dostęp: 7.03.2021).

16 Thomas Mann (1875–1955), niemiecki prozaik i eseista, uważany za jednego z najwybitniejszych pisarzy niemieckich. Laureat Nagrody Nobla w dziedzinie literatury w 1929 r.

17 Margit Sandemo (1924–2018), norweska pisarka pisząca w języku szwedzkim. Od lat 80. była najlepiej sprzedającą się autorką w krajach skandynawskich.

Literatura polska

Na początku lat 90. XX wieku Maria Nurowska¹⁸ napisała pięciotomową sagę „Panny i wdowy” w charakterystycznym dla siebie stylu: nieco infantylnym, egzaltowanym, ocierającym się o kicz, ale z wciągającą fabułą, o wspaniałych kobietach żyjących w niezwykłych czasach. Powieść jest wtórna wobec ekranizacji serialowej i filmowej z 1991 r. w reżyserii Janusza Zaorskiego, to znaczy, że w trakcie realizacji produkcji Maria Nurowska, jako autorka scenariusza, rozpoczęła pracę nad książką, która z czasem stała się popularniejsza od telewizyjnego pierwowzoru. „Panny i wdowy” to opowieść o stu trzydziestu latach polskiej historii z punktu widzenia sześciu kobiet, tytułowych panien i wdów, z perspektywy pałacu w Lechicach. Akcja powieści zaczyna się w 1864 r., zaś kończy w czasach współczesnych.

W ich rodzinie rodziły się dziewczynki, a kiedy trafił się chłopak, schodził z tego świata w tragicznych okolicznościach, i to w wieku dziecięcym. Zabijał go koklusz albo szkarlatyna, albo jakaś zupełnie niegroźna choroba. Na przykład katar. (...) Mężczyźni pojawiali się w Lechicach z zewnątrz, oprócz ojca, ale on też przecież znalazł się w pałacu jako starający się o rękę matki Eweliny. Pałac... prawie zobaczyła go od strony alei wjazdowej. Łamany spadzisty dach kryty gontem, białe ramy okien i pobielony ganek układający się w czterokolumnowy klasyczny portyk. Fronton pałacu był jednocześnie frontonem jej życia, ono toczyło się przecież w cieniu tych pobielonych kolumn, a także w otoczeniu porozwieszanych na ścianach w hallu portretów przodków. To wszystko zobowiązywało. Kiedy przeszło dwadzieścia lat temu wsunęła się do pokoju matki pełna obaw, a nawet buntu, tamta powiedziała zdecydowanym tonem:

— Ewelino, życie to przede wszystkim obowiązek, szczególnie dla nas, kobiet...

Ten cytat z pierwszego tomu stanowi kwintesencję całej trylogii. Niezwykłość sagi Marii Nurowskiej tkwi w udanej mieszance melodramatu, romansu i powieści psychologicznej, znacznie wykraczającej poza konwencję klasycznej powieści kobiecej. To precyzyjnie zrekonstruowane tło

18 Maria Nurowska (ur. 1944), wnuczka dawnego właściciela pałacu w Homlu, córka legionisty i żołnierki Armii Krajowej, późniejszej żarliwej komunistki. Absolwentka filologii polskiej i słowiańskiej na Uniwersytecie Warszawskim.

historyczne i unikatowe portrety psychologiczne bohaterek. W jednym z opisów poświęconym „Pantom i wdowom” możemy przeczytać:

Nurowska sugestywnie i drobiazgowo opisała nie tylko czasy jej współczesne, ale również rzeczywistość czasów powstania styczniowego – konfiskaty majątku, wywózkę na Sybir, losy zesłańców. W tym jasno określonym i wiarygodnie odmalowanym kontekście historycznym pisarka przedstawiła nie tylko walkę o ponowne narodziny państwa polskiego, ale również losy trudnych i bolesnych miłości – nieudanego małżeństwa Cypriana i Eweliny, miłości Eweliny i Jana Darskiego czy sercowe rozterki Karoliny. Bohaterki Nurowskiej są bowiem nieprzeciętnie namiętne – poszukują miłości, której potrzebują do życia tak bardzo, jak powietrza i pałacu w Lechicach. To one uosabiają siłę i wytrwałość i to one z dumnie podniesioną głową wypełniają obowiązek życia, częstokroć pozostawiając daleko w tyle swoich słabych partnerów, uginających się pod ciężarem Historii przez duże H. A ta jest cichą bohaterką książki. Powstanie styczniowe, przymusowa emigracja, II Rzeczpospolita, kolejne wojny światowe, okupacja hitlerowska, łagry, stalinizm, komunizm, „Solidarność”, stan wojenny i lata 90. XX wieku. Kolorowy wachlarz zdarzeń, których znaczenie pisarka ukazała poprzez ich wpływ na losy sfeminizowanej lechickiej rodziny¹⁹.

Małgorzata Gutowska-Adamczyk²⁰ jest autorką trytomowej sagi „Cukiernia pod Amorem” (I: „Zajezierycy”, II: „Cieślakowie”, III: „Hryciowie”), która początkowo może się wydawać Czytelnikowi powieścią historyzującą, ale genealogia odgrywa w niej zasadniczą, a momentami nawet wiodącą rolę. Akcja książki zaczyna się od prac archeologicznych na rynku w niewielkim mazowieckim Gutowie. W czasie wykopalisk archeolodzy dokonują niezwykłego odkrycia, które wzbudza zainteresowanie młodej dziewczyny, córki właściciela tytułowej cukierni „Pod Amorem”. Od tego momentu czytelnik będzie śledził fascynującą historię jednego z najświetniejszych mazowieckich rodów, pozna przyczyny potęgi i powody jego upadku, a także dowie się, czy dawna rodzinna tajemnica zostanie po latach rozwiązana.

---

19 Źródło: <http://www.dziennik-literacki.pl/recenzje/N/152,Nurowska-Maria,Panny-i-wdowy> (dostęp: 7.03.2021).

20 Małgorzata Gutowska-Adamczyk (bd), pisarka, historyk teatru, scenarzystka filmowa i dziennikarka.

Autorka opisuje losy kilku pokoleń kobiet w malowniczej scenerii XIX-wiecznych dworców, duży nacisk kładąc na opis charakterystycznej dla tej sfery obyczajowości. Oprócz warstwy szlacheckiej czytelnik poznaje klimat XIX-wiecznej wsi, z przewijającymi się w tle postaciami plebana, organisty i miejscowej znachorki, obserwuje życie polskich emigrantów w Stanach na przełomie XIX i XX w., wchodzi w półświatek złodziejasków z warszawskiego Powiśla, czy artystycznego środowiska przedwojennych teatrów i kabaretów aż po współczesne miasteczko na Mazowszu. Autorka nieustannie miesza przeszłość z teraźniejszością, znakomicie oddając koloryt epoki, zarówno jeśli chodzi o realia życia codziennego, jak i przełomowe wydarzenia historyczne. Tworzy opowieść o silnych kobietach, ich marzeniach oraz wytrwałym dążeniu do wyznaczonych celów²¹. W jednej z recenzji czytelniczka, będąc świeżo po lekturze I tomu, napisała:

Cała część pierwsza oparta jest na dwóch płaszczyznach czasowych. Tytuły rozdziałów są jednocześnie datami poszczególnych lat. Należy tutaj zwrócić szczególną uwagę, gdyż daty te nie są rozmieszczone chronologicznie. Początkowo można nawet się pogubić ze względu na dużą ilość postaci i pomieszanie czasowe. Szczęśliwie autorka ułatwiła czytelnikom zadanie i na końcu książki zamieściła drzewa genealogiczne poszczególnych rodów wraz z kalendarium. Dla ciekawskich na końcu książki zamieszczona również została krótka notka o historii Gutowa.

Rozdziały przenoszące nas w odległą przeszłość to barwne opisy dworców szlacheckich, życia na prowincji, zwyczajów czy faktów znanych nam z lekcji historii. To cudowny przekrój przez epokę w której jeszcze szlachectwo zobowiązywało (*noblesse oblige*). Bohaterowie, których poznaje czytelnik to niesztampowy hrabia Tomasz Zajezierski, jego żona Barbara z Sokołowskich czy córka wiejskiej czarownicy – Marianna, mieszkający w XIX wieku w Zajerzycach. Jak sam tytuł wskazuje, pierwsza część skoncentrowana jest głównie na rodzie Zajezierskich. Autorka ukazuje losy kilku kobiet w otoczeniu hrabiego, które musiały dokonać wielu tragicznych wyborów w swoim życiu, przy czym dba o wszelkie detale ukazujące ówczesne realia tej epoki²².

21 Opis wydawniczy ze stron: <https://merlin.pl/cukiernia-pod-amorem-zajezierscy-malgorzata-gutowska-adamczyk/3027412/> (dostęp: 7.03.2021), <https://merlin.pl/cukiernia-pod-amorem-cieslakowie-malgorzata-gutowska-adamczyk/3027415/> (dostęp: 7.03.2021).

22 W. Sadowska, *Cukiernia pod Amorem. Zajezierscy*, źródło: <https://www.subiektywnieok-siazkach.pl/2013/08/malgorzata-gutowska-adamczyk-cukiernia.html> (dostęp: 7.03.2021).

W 2014 r. ukazała się dwutomowa powieść historyczna Joanny Jax²³ pod tytułem „Saga von Becków” (I: „Dziedzictwo von Becków”, II: „Piętno von Becków”). W opisie wydawniczym tomu I czytamy:

Pełna napięcia historia dwojga ludzi, których los zetknął ze sobą tuż przed wojną. Książka opowiada o zawitych losach polskiej nauczycielki i niemieckiego oficera SS oraz ich potomków. Akcja powieści rozgrywa się na przestrzeni niemal osiemdziesięciu lat, przenosząc czytelnika z przedwojennego Wolnego Miasta Gdańsk i pruskiej arystokratycznej posiadłości w Szlezwiku-Holsztynie do wojennego Krakowa i Olkusza, powojennego Berlina Wschodniego i Warszawy, następnie do prowansalskiej wsi i Paryża lat sześćdziesiątych, aż wreszcie do Polski po roku 1989. Barwnie kreśląc postacie i umiejętnie dawując tajemnice, autorka stworzyła wzruszającą opowieść o wybaczeniu, miłości, trudnych wyborach i dylematach moralnych, nienawiści, żądzy zemsty, chciwości i skomplikowanych relacjach rodzinnych²⁴.

Dwa tomy sagi obejmują 80 lat życia głównych bohaterów, czyli Marii i Wenera, ich dzieci, wnuków oraz ludzi z nimi związanych. To typowa powieść wielowątkowo pokoleniowa, z trzymającą cały czas w napięciu narracją. Dramatyczne wydarzenia, niespodziewane zwroty akcji, zbrodnie, intrygi świata wojennego i powojennego sprawiają, że trudno się od tej książki oderwać. Nie znajdziemy w niej pieczołowitego odmalowania faktów historycznych, to bardziej „wakacyjne czytadło”, którego podstawowym celem ma być regeneracja zmęczonego umysłu.

W 2019 r. miała miejsce premiera książki pt. „Dzieci Kazimierza” autorstwa Michała P. Garapicha²⁵. W nocy wydawniczej możemy przeczytać: Kazimierz Garapich, urodzony w 1878 roku, był ziemianinem, synem posła do Rady Państwa i Sejmu Krajowego Galicji. Był także ojcem wielu dzieci. W sumie było ich ponad dwadzieścioro, ale tylko siedmioro występowało jako legalni potomkowie rodu z prawem do dziedziczenia nazwiska i majątku, mieszkania we dworze i edukacji.

23 Joanna Jax (ur. 1969), właśc. Joanna Jakubczak, polska pisarka specjalizująca się w powieściach historycznych.

24 <https://www.empik.com/saga,p1264057906,ksiazka-p> (dostęp: 7.03.2021).

25 Michał P. Garapich (ur. 1973), antropolog, pracownik naukowy Uniwersytetu Roehampton w Londynie. Za swój debiut literacki „Dzieci Kazimierza” otrzymał Nagrodę Historyczną POLITYKI.

Michał P. Garapich, urodzony w drugiej połowie XX wieku, postanowił odnaleźć potomków Kazimierza, tych uznanych i tych, którym nie dano prawa do nazwiska. Szukał ich w Polsce i na Ukrainie. Tym, których odnalazł, musiał uświadomić, jakie łączą ich więzy.

Próbując rozwiązać zagadkę pewnego pochówku, autor podążył tropem rodzinnych sekretów, przemilczeń w pamiętnikach, półsłówek zapamiętanych z rozmów starszych oraz śladów zachowanych w archiwach dawnej c.k. monarchii.

Dzieci Kazimierza to jedyna w swoim rodzaju odpowiedź na stwierdzenie „wszyscyśmy z chłopów”. Nie, bardzo dużo nas jest z panów, tylko o tym nie wiemy²⁶.

Wojciech Stanisławski, jeden z recenzentów książki, doskonale podsumował pracę badacza rodzinnego, czyli genealoga, pisząc poniekąd o odpowiedzialności, jaka na takim człowieku ciąży:

„Dzieci Kazimierza”, rzecz owszem o mrocznym sekrecie i wielopokoleniowym wykluczeniu, zasługują na rzesze czytelników. Nie ze względu na skalę skandalu, lecz na uważność z jaką autor bada losy swojej rodziny, ale i samego siebie /.../ i rzeczy nieporównanie trudniej pochwytne: utrzymujące się przez pół wieku z okładem przemilczenia, półtony, zmiany tematu przy rodzinnym stole, blaknące dukty pamięci. Niewiele znam w polskiej literaturze równie wnikliwych studiów „wypierania”, czyli tego, co z naszą świadomością potrafią zrobić lęk, wstyd i poczucie winy²⁷.

Uhonorowana w 2018 roku literacką Nagrodą Nobla Olga Tokarczuk²⁸ jest m.in. autorką obszernego dzieła zatytułowanego „Księgi Jakubowe”.

1752 rok, Podole, świat malowniczy, ale trawiony cierpieniem i biedą, pełen brudnych podwórek i owrzodzonych staruszek. Niejaki Jakub Lejbowicz Frank ogłasza, że jest Mesjaszem i tak na łonie judaizmu rodzi się herezja, która zostanie później okrzyknięta mianem frankizmu. Wyznawcy Franka odrzucają prawo mojżeszowe i Talmud na rzecz kabały, wyznają wiarę

26 Źródło: <https://czarne.com.pl/katalog/ksiazki/dzieci-kazimierza> (dostęp: 7.03.2021).

27 W. Stanisławski, „Sieci” 2019, nr 27, za: <https://czarne.com.pl/katalog/ksiazki/dzieci-kazimierza> (dostęp: 7.03.2021).

28 Olga Tokarczuk (ur. 1962), polska pisarka, eseistka, poetka i autorka scenariuszy. Laureatka m.in. Nagrody Nike (w 2008 i 2015 r.), The Man Booker International Prize (2018) oraz Nagrody Nobla w dziedzinie literatury (2018).

w Trójcę Świętą i Pannę (utożsamianą czasem z Matką Boską), a nowe wierzenia przypieczętowują przejściem na katolicyzm²⁹.

To powieść o przeszłości, w której czytelnik poznaje realia życia drugiej połowy XVIII w. Wraz z autorką odwiedza szlacheckie dwory, katolickie plebanie, żydowskie domy pogrążonych w monotonnej modlitwie Izraelitów, wnika w ówczesny świat, architekturę, modę i obyczajowość. Choć Tokarczuk wiele czerpie z tradycji powieści historycznej, to nie jest to książka należąca do tej kategorii. Noblistka napisała dzieło refleksyjne o samej historii i jej meandrach, które decydowały o losach narodów. Przedstawia, w jaki sposób niegdyś na tych samych ziemiach egzystowali ramię w ramię wyznawcy chrześcijaństwa, judaizmu, a także islamu.

Elżbieta Cherezińska³⁰ znana jest szerszej publiczności jako twórczyni sagi nordyckiej, dwutomowej historii Świętosławy Sygrydy³¹ oraz pięcioczęściowego dzieła zatytułowanego „Odrodzone królestwo” (I: „Korona śniegu i krwi”, II: „Niewidzialna korona”, III: „Płomienna korona”, IV: „Wojenna korona”, V: „Odrodzone królestwo”). Jej specjalnością są nasycone genealogią powieści historyczne z czasów polskiego średniowiecza, a bohaterami przedstawiciele ówczesnych dynastii. Na końcu swoich książek autorka zamieszcza drzewa genealogiczne Piastów, Jagiellonów, Gryfitów czy margrabiów brandenburskich, dzięki czemu łatwiej jest się rozeznać w koligacjach rodzinnych.

W jednej z rzetelniejszych recenzji, jakie na temat „Odrodzonego królestwa” udało nam się znaleźć, a którą warto przytoczyć niemal w całości, by zrozumieć, z jakim rodzajem twórczości mamy do czynienia, możemy przeczytać:

Cherezińska w swej powieści zajęła się czasami literacko niepopularnymi. Nic dziwnego, skoro traktujące o nich źródła historyczne pełne są białych plam, niedomówień i niejasności, czasem nawet zaprzeczających sobie informacji. Mowa mianowicie o okresie rozbicia dzielnicowego, a konkretnie

29 A. Lipczak, *Olga Tokarczuk „Księgi Jakubowe”*, źródło: <https://culture.pl/pl/dzielo/olga-tokarczuk-ksiegi-jakubowe> (dostęp: 7.03.2021).

30 Elżbieta Cherezińska (ur. 1972), polska pisarka i teatrolog specjalizująca się w powieści historycznej.

31 Świętosława Sygryda (960/972 – po 1016), królowa Szwecji, Danii, Norwegii i Anglii, żona Eryka Zwycięskiego, później Swena Widłobrodego, matka królów skandynawskich i angielskich, córka Mieszka I, założyciela dynastii Piastów.

o kilku ostatnich dziesięcioleciach jego trwania. Autorka wybrała na głównego bohatera swej książki nie, jak można by przypuszczać, Władysława Łokietka (choć on także się tutaj pojawia), a mniej znanego władcę – Przemysła II.

Księcia poznańskiego, a w przyszłości także władcę całej Starszej Polski, poznajemy jako nastolatka, zawieszono go jeszcze pomiędzy dzieciństwem a dorosłością, a jednak odnoszącego już sukcesy militarne. Od pierwszych scen z jego udziałem domyślić się można, że ten młodzieniec, choć butny i zarozumiały, daleko zajdzie. Będziemy mu towarzyszyć w tej drodze, gdyż „Korona śniegu i krwi” obejmuje większą część życia Przemysła II, całość jego zmagania z klątwą Wielkiego Rozbicia, z nieprzychylnymi krewniakami, czyhającymi na jego życie zagranicznymi sąsiadami i osobistymi niepowodzeniami.

Nie jest on jednak jedynym bohaterem książki, wydarzenia w niej opisane możemy bowiem obserwować z różnych perspektyw. Poznajemy w ten sposób cały szereg Piastów oraz osób z tym rodem związanych – sprzymierzeńców i nieprzyjaciół, świętych i czcicieli pogańskich bóstw, osoby, które zapisały się na kartach historii i pamięć o nich przetrwała po dziś dzień oraz takie, które prawdopodobnie nigdy nie istniały.

To właśnie postaci stanowią najmocniejszy atut powieści. Są żywe, o wyraźnym (czasem wręcz aż nazbyt) zarysowanych charakterach, dalece bardziej fascynujące, niż naprędce rzucona garść imion w szkolnym podręczniku do historii. Któż by pomyślał, że Piastom daleko było do wizerunku statecznych książąt, bliżej natomiast do awanturników, najchętniej wszczynających spory we własnym gronie (Nie daj Boże zjazd piastowski!), skorych do porywania swych krewniaków, nasyłania nań skrytobójców, rabowania kościołów czy wikłania w korzystne politycznie małżeństwa wyświęconych mniszek.

Równie barwnie prezentują się aspekty polityczne ujęte w książce – ciągle przetasowania wpływów, sojusze niepostrzeżenie przemieniające się w konflikty, bezwzględnie intrygi, bitwy toczone o sporne, ciągle przechodzące z rąk do rąk ziemie. I to wszystko na terytorium, które nie tak dawno było jednym państwem. A jakby utarczek pomiędzy rozmnożonymi na potęgę piastowskimi książątkami było mało, czescy, niemieccy i brandenburscy sąsiedzi bynajmniej nie próżnują.

Nie samymi wojnami jednak żyją bohaterowie powieści Cherezińskiej. W książce nie brak wątków przygodowych, obyczajowych, erotycznych czy,

jak już zostało wspomniane, fantastycznych. Autorka przeznaczyła sporo miejsca na ukazanie średniowiecznej codzienności, dowiadujemy się więc, co bohaterowie jedzą i jak się ubierają, co myślą o zachodzących na ich oczach przemianach, w co wierzą i jakie targają nimi emocje. Choć muszę z pewnym smutkiem przyznać, że im dalej w las, tym tego typu elementy są słabiej zaakcentowane i coraz bardziej ustępują pola kwestiom politycznym. Nie jest to jednak zabieg nieuzasadniony – akcja powieści nie obejmuje wydarzeń dziejących się na przestrzeni dni czy lat, a jest rozciągnięta na dziesięciolecia, co zrodziło konieczność przemilczenia wielu miesięcy z życia bohaterów, żeby książka nie rozrosła się do niebotycznych rozmiarów. Bez obaw – fabuła nie traci przy tym ani rozpędu, ani przejrzystości³².

Elżbiecie Cherezińskiej należą się wyrazy niekwestionowanego uznania za trud włożony w przekopanie stosów informacji zaczerpniętych ze źródeł historycznych i złożenie z tych porzręczanych, nie zawsze idealnie do siebie pasujących puzzli powieści spójnej, nieodbiegającej zbyt daleko od wydarzeń rzeczywistych, a jednocześnie tak żywej i porywającej.

Trzytomowa saga kryminalna Zygmunta Miłoszewskiego³³ (I: „Uwikłanie”, II: „Ziarno prawdy”, III: „Gniew”) nie wydaje się być lekturą z jakimikolwiek wątkami genealogicznymi. Spoiwem łączącym trzy części jest prokurator Teodor Szacki (pracujący najpierw w Warszawie, potem Sandomierzu, a na końcu w Olsztynie) oraz sprawy różnych morderstw, do których zostaje przydzielony. Kluczem do rozwiązania zagadki wydaje się być każdorazowo przeszłość ofiary i nie jest to żadne novum. Są jednak sekrety, których nie odkrywa się bezkarnie – rodzinne tajemnice strzeżone przez siły potężniejsze niż rodzina.

Mijały dwa lata od chwili, kiedy wbrew radom wszystkich założył firmę Złoty Korzeń. Na który to pomysł wpadł, gdy w czasie zbierania materiałów do doktoratu w Archiwum Głównym Akt Dawnych zaczął spotykać ludzi z szaleństwem w oczach, nieporadnie szukających informacji o przodkach i próbujących wyrysować swoje drzewo genealogiczne. Jednemu chłopakowi pomógł z litości, jednej dziewczynie ze względu na obezwładnia-

32 A. Rugor, *Historia jak żywa*, źródło: <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/142332/korona-sniegu-i-krwi> (dostęp: 7.03.2021).

33 Zygmunt Miłoszewski (ur. 1976), polski powieściopisarz i publicysta, autor powieści kryminalnych i sensacyjnych, współautor scenariuszy filmowych i telewizyjnych. Laureat Paszportu „Polityki” (2014).

jąco piękny biust i w końcu Magdzie, bo była rozkoszna ze swoją wielką planszą genealogiczną, przypominającą Drzewo Jessego. Skończyło się tak, że Magda i jej plansza mieszkały u niego przez pół roku. O pięć miesięcy za długo, wyprowadzała się ze łzami w oczach i wiedzą, że prababka Cecylia była bękartem, bo w 1813 roku do chrztu podawała ją akuszerka. Wtedy postanowił, że można wykorzystać ten genealogiczny szal i sprzedawać swoją umiejętność korzystania z archiwów. Rejestrując działalność, był bardzo podniecony wizją zostania detektywem historii i nie przyszło mu do głowy, że nazwa Złoty Korzeń sprawi, że każdy, dosłownie każdy klient najpierw zapyta, czy ma coś wspólnego ze słynnym pływakiem, a potem wysili się na niewybredny żart³⁴.

Przytoczony fragment pochodzi z II tomu książki. Warto dodać, że na podstawie tej książki nakręcono w 2015 roku film w reżyserii Borysa Lankosza. Obok głównego bohatera, w którego wcielił się Robert Więckiewicz, zobaczyć można m.in. Jerzego Trelę, Magdalenę Walach oraz Krzysztofa Pieczyńskiego.

Za pisanie wspomnień z wątkami genealogicznymi biorą się w ostatnich latach aktorzy, piosenkarze, sportowcy oraz inne mniej lub bardziej znane osoby. Zmarły w 2020 roku kompozytor muzyki współczesnej Krzysztof Penderecki postanowił z okazji swoich 80. urodzin podarować melomanom niezwykle cenny prezent – swoją autobiografię. W czasie rozmowy z dziennikarzami kompozytor odsłonił tę mniej znaną, bardziej prywatną stronę swojego życia, koncentrując się na czasach młodości i początkach międzynarodowej kariery, opowiadając o swojej fascynacji awangardą i powrocie do źródeł. Nie zabrakło też wspomnień o największych miłościach jego życia³⁵.

„Stuhrowie. Historie rodzinne” to książka, dzięki której czytelnik wejdzie w prywatny świat znanej krakowskiej rodziny. Wybitny aktor Jerzy Stuhr rozpoczyna swą opowieść w roku 1879, kiedy to jego pradziadkowie – Leopold i Anna Stuhrowie – opuszczają rodzinny Schrattenberg³⁶ i w poszu-

---

34 Zygmunt Miłoszewski, *Ziarno prawdy*, za: <https://www.biblionetka.pl/art.aspx?id=1009030&aid=1010458&answer> (dostęp: 7.03.2021).

35 <https://www.empik.com/pendereccy,p1081028040,ksiazka-p> (dostęp: 7.03.2021).

36 Schrattenberg – gmina w Austrii, w kraju związkowym Dolna Austria (niem. Niederösterreich), w powiecie Mistelbach.

kiwaniu swojego miejsca na ziemi trafiają do Krakowa, w którym zostaną na dłużej, tworząc jego historię³⁷.

Na zakończenie przeglądu wątków genealogicznych w literaturze polskiej warto wspomnieć o książce Marii Fredro-Bonieckiej³⁸ pod tytułem: „Za kryształową szybą. Przypadki rodziny Bonieckich”. Z noty wydawniczej dowiadujemy się m.in., że:

Historia rodziny Bonieckich sięga piętnastego wieku i osady Bończa, położonej na obu brzegach Pilicy, dokąd przodkowie rodu przybyli podobno aż z Italii. Los rzucał ich następnie od Mazowsza po dzisiejszą Ukrainę i na dobre związał z ziemią i z rolnictwem, choć bywali też wśród nich kawalerzyści, urzędnicy państwowi i artyści. We dworach i w pałacach przekazywano kolejnym pokoleniom Bonieckich, że noblesse oblige – ziemiańskie pochodzenie zobowiązuje. Druga wojna światowa, mocniej niż wcześniejsze zawirowania polskiej historii, wstrząsnęła losami Bonieckich, a komunizm dopełnił ich losy. Ojciec księdza Adama Bonieckiego zginął w 1944 roku, osierocając pięcioro dzieci. Matka Grażyna po wojnie miała się różnych zajęć. Rodowy pałac w Świdnie przejęła Gromadzka Rada Narodowa, dwór w Potworowie został spalony, a rodzina, ukrywając swoje pochodzenie, zamieniła życie ziemian na status obywateli PRL, lecz tych gorszego sortu, naznaczonych przedwojenną pozycją i nazwiskiem³⁹.

Książka powstała dzięki rozmowom ze stryjem ks. Adamem Bonieckim⁴⁰, ojcem Tadeuszem, dokumentom, zapiskom krewnych oraz wspomnieniom z dzieciństwa. Publikacja ta, podobnie jak inne, napisane po wojnie przez przedstawicieli rodzin szlacheckich, jest uniwersalną opowieścią o losach polskich ziemian i o sile rodzinnych więzów, które wytrzymują każdą, nawet najcięższą próbę.

Osobną kategorię stanowią książki naukowe, w których przedstawiono powiązania genealogiczne konkretnych rodzin wraz z drzewami genealogicznymi. Informacje w nich zamieszczone stanowią efekt wielo-

37 Źródło: <https://www.empik.com/stuhrowie,prod31130079,ksiazka-p> (dostęp: 7.03.2021).

38 Maria Fredro-Boniecka (ur. 1972), polska dziennikarka i redaktorka.

39 <https://www.empik.com/za-krysztalowa-szyba-przypadki-rodziny-bonieckich-fredro-boniecka-maria,p1231863248,ksiazka-p> (dostęp: 7.03.2021).

40 Adam Boniecki (ur. 1934), właśc. Adam Edward Fredro-Boniecki – polski pisarz, ksiądz, generał zakonu marianów w latach 1993–1999, redaktor naczelny „Tygodnika Powszechnego” w latach 1999–2011.

letnich badań, w tym kwerend przeprowadzanych w archiwach polskich i zagranicznych, muzeach, bibliotekach, towarzystwach naukowych i uczelniach wyższych. Można przy okazji wymienić choćby takie monografie, jak: „Potuliccy” S. Leitgebera, „Sapiehowie” A. Tłomackiego, czy „Wybiccy herbu Rogala od XVI do XX wieku” J. Kowalkowskiego.

Przedstawione powyżej publikacje to jedynie ułamek tego, co ma do zaoferowania literatura polska i światowa w zakresie genealogii. Genealogia zajmuje w nich rozmaite miejsca – czasem jest tylko wspomniana, czasem stanowi tło akcji, a czasem to na niej oparta jest cała fabuła.

Tak jak zaznaczyliśmy na początku artykułu, wybór książek jest subiektywny i niekompletny. Przedstawiając przykłady publikacji, chcieliśmy zwrócić uwagę na różnorodność gatunków literackich, w których pojawiają się wątki genealogiczne. Zawilosci rodzinne są domeną nie tylko sag. Kwestie rodzinne przywoływane są w fantastyce, kryminałach, romansach, powieściach obyczajowych, horrorach, nierzadko bywają głównym tematem reportaży lub jednym z ważniejszych w biografiiach czy wspomnieniach.

W niniejszym artykule nie zostały omówione książki naukowe, historyczne bądź wchodzące w skład kanonu lektur szkolnych, ponieważ chcieliśmy przede wszystkim zaprezentować literaturę popularną, czyli taką, po którą czytelnik sięga najczęściej i przy której wypoczywa.